

РОЗДІЛ 6

ЕКОЛОГІЯ ТА ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ТА ХІМІЧНІ ОСНОВИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗМІВ

УДК 58002

КАРТУВАННЯ РОСЛИННОСТІ НА СТЕПОВИХ ДІЛЯНКАХ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА "МЕДОБОРИ"

Баранчук Г. І.

Природний заповідник "Медобори"

E-mail: gaaalkanet@gmail.com

Степові та лучно-степові ділянки природного заповідника "Медобори" є найбільшою цінністю заповідної території, оскільки на них ще збереглися залишки аборигенної степової флори і фауни давніх подільських степів, які на цей час повністю розорані. Їх сучасний стан є критично загрозливий, оскільки вони оточені лісовими масивами та заростями чагарників, які агресивно наступають на степ [1].

Площа таких ділянок у заповіднику – 77,3 га, зокрема урочища Волове Південне загальною площею 4,0 га, яка знаходиться у Вікнянському природоохоронному науково-дослідному відділенні. На площі збереглися цінні степові угруповання з наявністю рідкісних видів рослин, зокрема *Chamaecytisus albus* (Насц.) Rothm. та *Adonis vernalis* L., занесених до Червоної книги України [3], а також рідкісні оселища, які під охороною Резолюції 4 Бернської конвенції: E1.11 Euro-Siberian rock debris swards / Європейсько-сибірські угруповання на продуктах вивітрювання скель, E1.2 Perennial calcareous grasslands and basic steppes / Багаторічні трав'яні кальцифітні угруповання та степи, а також Оселищної Директиви: 62C0*Ponto-Sarmatic steppes / Понтично-сарматські степи; X18 Wooded steppe / Степи, що заростають лісом [4].

Для детального вивчення флористичного складу та поширення видів рослин на трансектах III та IV степових

**Екологія та охорона навколишнього середовища. Прикладні
аспекти адаптації та хімічні основи життєдіяльності
організмів**

ділянок урочища Волове Південне використано метод геоботанічного картування.

Картування трансекти III степової ділянки в ур. Волове Південне проводилося через 5 років, починаючи з 2011 року. У трансекті 24 квадрати, площа кожного 25 м². З опрацьованих матеріалів трьох картувань встановлено, що на ділянці домінуючими видами є *Elytrigia intermedia* (Host) Nevski, *E. repens* (L.) Nevski та *Rubus caesius* L., площі яких до 2016 р. зростали, а за крайнє п'ятиріччя вони дещо зменшилися. *Bromopsis inermis* (Leys.) Holub. у 2011 р. не зафіксовано, у 2016 р. він був на п'яти ділянках із вкриттям на двох з них 50-90 %, а через п'ятиріччя відмічений лише на одній – одиничні рослини. *Salvia pratensis* L. зафіксовано на трьох ділянках (+ - 10-15 %), а під час попереднього – на вісьмох із часткою участі у вкритті 10-30 %, а під час першого картування на 5. Натомість, у останньому картуванні, відмічено появу *Lupinus polyphyllus* Lindl. на 4 ділянках – по 30 %, а у 2011 р. – на двох, 3-7 %. За останнє десятиріччя відбувається сильне заростання ділянки чагарниками, серед яких *Swida sanguinea* Opiz., *Prunus spinosa* L., *Rosa canina* L., *Viburnum lantana* L., *Crataegus* sp. та одинично *Physocarpus opulifolius* Luteus., зімкнутість яких на цей час у різних співвідношеннях становить від 0,1-0,2 до 1,0. Також за останнє п'ятиріччя появилися і деякі види деревних порід у підрості це: *Carpinus betulus* L., *Ulmus glabra* Huds., *Quercus robur* L., *Prunus divaricata*, *Malus sylvestris* Mill. і *Pyrus communis* L.

На IV степовій ділянці в ур. Волове Південне картування трансекти проводилось тоді ж, що і на попередній. На ній 17 квадратів площею 25 м² кожна. Тут, як і на попередній ділянці, відбувається інтенсивне заростання чагарниками: *Physocarpus opulifolius* Luteus., *Swida sanguinea* Opiz, *Prunus spinosa* L., *Crataegus* sp. *Viburnum lantana* L. та *Rosa andrzejowskii* Steven. Їх зімкнутість у різних співвідношеннях становить від 0,2-0,3 до 1,0 та висотою 0,5-2,5 м. У трав'яному вкритті *Elytrigia intermedia* (Host) Nevski, *E. repens* (L.) Nevski. у співіснуванні з іншими видами збільшили свої частки вкриття та площу і є домінуючими видами. *Poa angustifolia* L. стало менше, а площа заростання

**Екологія та охорона навколишнього середовища. Прикладні
аспекти адаптації та хімічні основи життєдіяльності
організмів**

Filipendula vulgaris Moench. до 2016 р. ставала більшою (11 квадратів), а у 2021 р. відмічено лише у 5 квадратах. *Rubus caesius* L., яка була на 4-5 квадратах, так і залишається, проте на двох, зі сторони лісу, її частка зростає. *Bromopsis inermis* (Leys.) Holub., який у 2011 році був на одній з ділянок із вкриттям 50 %, через 5 років зафіксований в межах 4 ділянок із проективним вкриттям 50-100 %, а під час останнього картування його не виявлено. *Chamaecytisus albus* (Nacq.) Rothm. у 2011 році зафіксована в межах п'яти ділянок, з відсотками у вкритті від 2-3 % до 10-15 %, а 2021 року – на шести – на чотирьох з них – від р до 3-5 %, а на двох, відповідно, 15-20 % та 50 % [2].

На трансектах, як і повністю на III і IV степових ділянках, спостерігається значна експансія чагарників, тому, для збереження степових ценозів, щорічно проводяться заходи вистригання чагарників. Такі дії передбачені "Проектом організації території природного заповідника "Медобори" та охорони його природних комплексів" та за підтримки науково-технічної ради заповідника і проводяться у жовтні-грудні, після завершення періоду вегетації.

Список літератури:

1. Літопис природи. Природний заповідник "Медобори". Гримайлів – 2021р. С. 467.
2. Літопис природи. Природний заповідник "Медобори". Гримайлів – 2022 р. С. 405-406.
3. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
4. Національний каталог біотопів України За ред. А. А. Куземко, Я. П. Дідуха, В. А. Онищенко, Я. Шаффера. – К.: ФОП Клименко Ю. Я., 2018. – 442 с.